

МАКАРЕНКОВ О. Л.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри історії і теорії
держави та права
юридичного факультету
(Запорізький національний університет)

УДК 34.01

СТАН АНТРОПОВИМІРНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СЛУЖБОВОГО ПРАВА У ВІДКРИТОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті концептуально досліджено стан антроповимірності антикорупційного законодавства України в умовах трансформації службового права у відкритому суспільстві. Встановлено позитивні й негативні ефекти корупції. Проаналізовано основні визначення поняття «корупція». Окреслено чинники, які дали змогу Україні покращити місце у світовому рейтингу вільних від корупції країн. Доведено, що антропні виміри антикорупційного законодавства в умовах розбудови відкритого суспільства являють собою характеристики різного рівня культур, проте визначальними для соціального прогресу залишаються високорозвинені правові та інші духовні цінності, соціальні практики, культурні коди пасіонарних людей. Наголошено на тому, що корупція – явище соціальне, яке гальмує розвиток або розкладає соціальну організацію тих суспільств, де ігноруються культурні характеристики людей, відкритих для соціального прогресу. Антропологічна відсталість вітчизняного антикорупційного законодавства зумовлена низькою якістю законів, у тому числі невиправданим використанням оціночних понять, обтічністю, правовою позаконтекстуальністю тощо. Підкреслено, що проблемою є технічно перенесені зразки західних країн, які не відповідають існуючим соціорегуляційним практикам, культурним цінностям і кодам, не спираються на відповідні бюрократичні цінності. Наведено результати соціологічних досліджень автора з питань корупції за чотири роки.

***Ключові слова:** антроповимірність, відкрите суспільство, відповідальність, держава, корупція, культурний код, публічна влада, службове право.*

В статье концептуально исследовано состояние антропоизмеримости антикоррупционного законодательства Украины в условиях трансформации служебного права в открытом обществе. Установлены положительные и отрицательные эффекты коррупции. Проанализированы основные определения понятия «коррупция». Определены факторы, которые позволили Украине улучшить место в мировом рейтинге свободных от коррупции стран. Доказано, что антропные измерения антикоррупционного законодательства в условиях развития открытого общества представляют собой характеристики различного уровня культур, однако определяющими для социального прогресса остаются высокоразвитые правовые и другие духовные ценности, социальные практики, культурные коды пассионарных людей. Отмечено, что коррупция – явление социальное, которое тормозит развитие или разлагает социальную организацию тех обществ, где игнорируются культурные

характеристики людей, открытых для социального прогресса. Антропологическая отсталость отечественного антикоррупционного законодательства обусловлена низким качеством законов, в том числе неоправданным использованием оценочных понятий, обтекаемостью, правовой внеконтекстуальностью и так далее. Подчеркнуто, что проблемой являются технически перенесенные образцы западных стран, которые не соответствуют существующим социорегуляционным практикам, культурным ценностям и кодам, не опираются на соответствующие бюрократические ценности. Приведены результаты социологических исследований автора по вопросам коррупции за четыре года.

Ключевые слова: антропоизмеримость, открытое общество, ответственность, государство, коррупция, культурный код, публичная власть, служебное право.

The article analyzes the state of anthropomorphism of anticorruption legislation of Ukraine in the context of the transformation of the service law into an open society. Positive and negative effects of corruption are established. The main definitions of “corruption” are analyzed. The factors, which allowed Ukraine to improve the place in the world ranking of countries free of corruption, were outlined. It is proved that the anthropic measures of anticorruption legislation in conditions of building an open society are characteristics of different levels of cultures, but highly developed legal and other spiritual values, social practices, cultural codes of passionate people remain crucial for social progress. It is stressed that corruption is a social phenomenon that inhibits the development or decomposes the social organization of those societies where cultural characteristics of people open to social progress are ignored. The anthropological backwardness of domestic anti-corruption legislation is conditioned by low quality of laws, including unjustified use of appraisal concepts, streamlining, legal non-contextuality, etc. It is emphasized that the problem is technically transposed examples of western countries that do not correspond to existing socio-regulatory practices, cultural values and codes, do not rely on relevant bureaucratic values. The results of sociological researches of the author on issues of corruption for four years are given.

Key words: anthropomorphism, open society, responsibility, state, corruption, cultural code, public authority, service law.

Вступ. Феномен корупції характерний для всіх етапів розвитку людської цивілізації від стародавніх часів до сьогодення. Відповідно, він являє собою закономірність соціального прогресу. Проблема полягає в ступені корупції, який уможлиблює розвиток. З одного боку, корупція покращує роботу бюрократичної системи в умовах об'єктивно перманентно недосконалого законодавства, виконуючи роль компенсатора прогалин, кострубатості, архаїчності, штучності, політизованості правових норм. З іншого боку, перебір корупції має наслідком розкладання соціального ладу й колапс попередньої системи політичної взаємодії. У зв'язку із цим вітчизняний досвід переконує, що кінець 2013 р. став саме таким моментом критичного рівня корупції, вище якого не існувало нормальних соціальних зв'язків, а залишились тільки вігіталізм¹, очищення влади та рефор-

¹ З лат. *vigilo* – пильнувати, спостерігати, наглядати, піклуватися; італ. *vigilare all'adempimento del regolamento* – стежити за виконанням статуту; нім. *überwachen*; англ. *supervise, watch over*; позначуване цим терміном поняття має прикладне значення в контексті постійної боротьби громадян за свої права, стримування держави, утвердження конструктивного демократичного впливу народу на державу, забезпечення реального обмеження правом держави й відкритості суспільства.

ми. Наразі триває динамічне реформування державних органів і низки супутніх правових інститутів (банків, політичних партій тощо). Наприклад, структурно-функціональні зміни у сфері правосуддя та правоохоронної діяльності 2014–2017 рр. формально і юридично об'єктивовані у формі змін до Конституції України та більш ніж 17 концептуально нових законів.

Постановка завдання. Мета статті – концептуально розкрити стан антроповимірності антикорупційного законодавства України в умовах трансформації службового права у відкритому суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З теоретичної позиції корупційні відносини та їх антиподи ставали предметом пильної уваги великої кількості правників різних спеціальностей, філософів, економістів, управлінців та інших учених. Так, лише впродовж останніх років динамічне реформування вітчизняної правової системи було ґрунтовно опрацьовано на рівні дисертаційних робіт. Зокрема, в Україні знайшли відображення проблеми адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення в Україні (О. Панфілов); адміністративно-правові заходи запобігання та протидії корупції в органах виконавчої влади й місцевого самоврядування в Україні (О. Мусієнко); протидія корупційній злочинності в Україні в контексті сучасної антикорупційної стратегії (О. Бусол); адміністративно-правові засади запобігання корупції в органах національної поліції України (С. Шатрава); адміністративно-правове забезпечення участі громадськості в протидії корупції (Є. Глушко) тощо. В інших країнах розглядалися корупція та міжнародне співробітництво в боротьбі з нею (Г. Богуш, 2004 р.), стратегії попередження безкарності за корупцію ресурсами Міжнародного кримінального суду (Е. Ава, 2015 р.), функціонування Національної агенції доброчесності Румунії у сфері розслідування адміністративних корупційних правопорушень (Н. Гінеа, А-Л. Мойлат, 2015 р.) та інші питання. Проте проблеми антропних складників антикорупційного законодавства України в умовах розбудови відкритого суспільства та інші суміжні питання залишилися розкритими недостатньо.

Результати дослідження. Корупція – це обов'язкова негативна ознака, яка притаманна будь-якій державі й соціуму та є характеризуючим складником цих явищ [1, с. 21]. М. Мельник підкреслив багатоаспектність феномена корупції, вказавши, що це складне економічне, політичне, правове, морально-психологічне явище, яке віддзеркалює чистоту цих відносин суспільства; у ній знаходять своє відображення найбільш значущі для держави й суспільства проблеми [2, с. 28]. Погоджуючись із багатоаспектністю корупції, Є. Невмержицький наголосив на тому, що корупція являє собою соціально небезпечне явище, змістом якого є система негативних поглядів, настанов і діянь службових осіб інститутів влади та управління, державних і недержавних підприємств, організацій та установ, політичних партій і громадських організацій, спрямованих на задоволення особистих, групових або корпоративних інтересів шляхом використання свого службового становища всупереч інтересам суспільства й держави [3, с. 44]. В. Сташис корупцію визначив як украй небезпечне для держави негативне соціально-правове явище, тому що вона підриває авторитет державного апарату, дискредитує його діяльність, завдає економічної й політичної шкоди, гальмує розвиток реформ, практично знижує ефективність розроблених програм [4, с. 167].

Як бачимо, домінуюча правова позиція вчених засновується на визнанні суспільної небезпеки (шкідливості) корупції та залученні до змісту цього поняття не тільки підкупу державних службовців, а й зловживання владою у власних чи інших кон'юнктурних інтересах, у тому числі як наслідків такого підкупу. Наведені поняття корупції перебувають у дискурсі, який можна образно окреслити відомим латинським прислів'ям «*male parta, male dilabuntur*» – «ганебно придбане ганебно й пропаде». Водночас закони діалектичної логіки дають змогу припустити наявність позитивних впливів корупції на розвиток правових відносин; зокрема, на них звернули увагу П. Верд і Т. Сиссенер: корупція поряд із негативними наслідками гуманізує роботу апарату держави, виявляє логіку да-

рування, домовленостей і посередництва, мереж соціальної солідарності, перерозподілу накопичень [5, с. 61].

За ст. 5 Конвенції ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 р., ратифікованої Україною законом № 251-V від 18 жовтня 2006 р., кожна держава-учасниця згідно з основоположними принципами своєї правової системи розробляє та здійснює або проводить ефективну скоординовану політику протидії корупції, яка сприяє участі суспільства та відображає принципи правопорядку, належного управління державними справами й державним майном, чесності та непідкупності, прозорості й відповідальності (п. 1). Кожна держава-учасниця прагне періодично проводити оцінку відповідних правових інструментів та адміністративних заходів із метою визначення їх адекватності з позиції запобігання корупції та боротьби з нею (ч. 3).

У світовому Індексі сприйняття корупції за 2016 р. Україна отримала 29 балів зі 100 можливих і посідає 131 місце серед 176 країн. Цю сходинку з показником 29 балів разом із нами розділили Казахстан, Росія, Непал та Іран. Результати дослідження World Justice Project Rule of Law Index, що враховуються в побудові Індексу сприйняття корупції, доводять, що показник нашої держави в цьому індексі виріс на 10 балів порівняно з минулими роками, і найбільше балів Україні принесли такі зміни:

- зменшення використання службового становища в органах виконавчої влади (показник покращився на 14%), зокрема, у поліції та збройних силах (показник покращився на 6%); у судовій гілці зменшення рівня корупції не відбулося;
- упровадження підзвітності публічних закупівель через авторизований електронний майданчик/електронну систему публічних закупівель Prozorro та онлайн-платформу громадського контролю таких закупівель Dozorro (за Законом України «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII);
- запровадження державного фінансування партій, якщо на останніх виборах народних депутатів України їх виборчий список кандидатів у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі отримав не менше 2% голосів виборців від загальної кількості голосів, поданих за всі виборчі списки кандидатів у такому окрузі (за ст. ст. 17-1–17-9 розділу IV-1 «Державне фінансування політичних партій» Закону України «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 р. № 2365-III);
- перші розслідування Національного антикорупційного бюро України;
- участь громадськості в антикорупційних реформах.

Учені наголошують на тому, що тривкість успішних трансформацій службового права, нестійкість і втрата державою репутації зумовлюються викликами, які включають зростання регіональних розбіжностей у розподілі багатства, постійно високий рівень бідності (особливо в сільській місцевості), обмежений людський капітал, нерівномірність здійснення верховенства права й демократичних процесів, обмежену участь громадян у політичних процесах та надмірну корупцію [6, с. 91]. Загальноправові антропні виміри антикорупційного законодавства в умовах розбудови відкритого суспільства (у тому числі в Україні) являють собою характеристики культур homo juridicus, політиків, підприємців та пересічних громадян. Їх перехрещення зумовлює винайдення в законодавстві балансу прийнятних для них уявлень про правомірне та неправомірне у сфері благ. Далі суб'єктивовані з питань правил обігу благ енергії об'єктивуються в соціальні практики, прогресивне корегування яких за пропозиціями науковців можливе рівно настільки, наскільки рівень культури інших щиро сприймають, переймають і продовжують антикорупційний прогрес. На рівні індивідуальної свідомості прогрес триває й перетворює соціальні спільноти із закритих, транзитивних на відкриті в діяннях учених та/або інших пасіонарних лідерів. Як слушно зазначив Ю. Шевцов, «корупція – це соціальне явище, а не природа людини». Застосовані антропологічні методи дослідження (спостереження, інтерв'ювання, юридична практика автора, вивчення справ судової практики) виявили такі особливості:

1) засмученість і зневіру пересічних громадян унаслідок очевидної недолугості, нерівного ставлення та/або несправедливості з боку окремих державних службовців²;

2) налаштованість громадян вирішувати питання з органами публічної влади за рахунок передачі матеріальних благ, і навпаки³;

3) вимушеність через недофінансування добросесних посадових осіб окремих органів публічної влади отримувати матеріальні вигоди від сторонніх осіб для якісного виконання своїх професійних обов'язків⁴;

4) неоднозначність судової практики в справах про притягнення до юридичної відповідальності за корупційні правопорушення.

Однак здебільшого, як переконує логіка історії хижачького збагачення публічної влади, такий прогрес у сфері подолання неприйняттого рівня корупції відбувається в соціовимірних формах. Слабкість та/або життєві обставини більшості населення заважають людям діяти за найкращими зразками антикорупційної поведінки. Унаслідок цього зразкові антропні виміри антикорупційного законодавства втрачають свою силу, перетворюються на соціальні виміри культури та її колективні форми протидії корупції. Водночас природа ставлення до корупції змінюється відповідно до всіх науково обґрунтованих висновків соціологів права та кримінологів. Зокрема, індивідуальне несприйняття корупції кожним окремим громадянином стає більш аморфним в умовах інерції суспільства в напрямі протидії корупції. У такому суспільстві громадянин, який протистоїть корупції, додатково витрачає зусилля на боротьбу з лояльним ставленням до корупції інших членів суспільства, соціальних прошарків/груп. При цьому ресурси такого громадянина не збільшуються, а суспільство, його корумпована частина органічно здатна збільшуватися за рахунок соціально нестійких громадян – невігласів (непоінформованих), конформістів, маргіналів тощо. Відкрите суспільство зорганізоване на перманентний соціальний прогрес також тому, що акумулює в собі антикорупційну антропну волю, якій чітко підпорядковуються, у тому числі за рахунок використання методів стимулювання й заохочення [7, с. 139–140], люди з потенційно корупційною та іншою деконструктивною поведінкою. Наприклад, заробітна плата членів і працівників апарату Національного агентства з питань запобігання корупції повинна стимулювати досягнення високих результатів у службовій діяльності (згідно із ч. 1 ст. 16 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII (далі – профільний закон)).

² Наприклад, поширені практики, коли люди похилого віку не можуть отримати безоплатну правову допомогу через те, що в них немає часу, сил і грошей на збір документів, які чиновники з них вимагають у паперовому вигляді для доведення фінансової неспроможності таких громадян для оплати юридичних послуг. І це в умовах, коли за сучасного рівня інформатизації публічної служби в Україні декілька організаційних рішень та електронних запитів такого чиновника впродовж стислого строку (від 10 хвилин до 1 доби) дають повне уявлення про можливість надати таким людям якісну правову допомогу, не перекладаючи цю роботу на них. Після цього вони звертаються за допомогою до юридичної клініки, де викладач-консультант з'ясує (з розмови, документів, які є на руках у людини), що особа в дуже скрутному юридичному становищі, і разом зі здібними студентами докладає зусиль для надання якісної безоплатної юридичної допомоги. Інший приклад: громадянин, особливо соціально вразливий верстви, сплачують останні гроші за проїзд у муніципальному транспорті (останні, бо вони живуть за межею бідності), витрачають час і сили, дістаються в дуже спекотну погоду до місця надання сервісу з боку публічної влади, а їм у відповідь удруге відмовляють на тій підставі, що документи на 7 поверсі, або немає якогось чиновника, або щось подібне. «Горіть ви синім полум'ям», – говорить після такого самотня громадянка 80-річного віку (липень 2017 р.), у якій 2 роки тому помер чоловік і яка з 2011 р. позивається в пенсійній справі. Або ситуація голосної розмови двох громадян (з кримінальною та іншою ненормативною лексикою) у муніципальному транспорті наприкінці лютого 2014 р. про несправедливість відносин, коли звільнення Ю. Тимошенко з місць позбавлення волі відбулось без дотримання юридичних процедур, а вони відбували кримінальне покарання в суворій відповідності до закону. Вони намагалися знайти правильну відповідь на питання про те, яка із цих двох юридичних практик правильна.

³ Інколи в муніципальному транспорті чи інших громадських місцях можна почути рекомендації, які громадянин надають один одному щодо вирішення питань за матеріальну винагороду в конкретному органі публічної влади. Деякі службові особи налаштовані відмовитися стягувати накладений на підприємство штраф (у розмірі, еквівалентному 60 тис. доларів США) в обмін на неправомірну винагороду (у розмірі, еквівалентному 10 тис. доларів США).

⁴ Приклад із талонами на пальне, які дуже необхідні для підтримання ділових зв'язків, у тому числі на умовах конфіденційного співробітництва, у низці сільських та інших населених пунктах на відносно великій території, де немає іншої налагодженої транспортної комунікації, а єдиним прийнятним способом пересування залишається власний чи службовий транспорт.

Антропологічні засади громадянського суспільства виводять із буття громадянського соціуму та через нього. У глибинних сферах внутрішнього індивідуального життя людини, її духовно-моральної, підсвідомо-іраціональної, іраціонально-міфологічної, антробіологічної суб'єктивності містяться справжні основи людської свободи, що має креативне значення, репродукуючи людину як «соціальний атом», визначаючи форми індивідуального та соціального буття громадянського суспільства. Громадянське суспільство, що формується на антропологічних засадах, репрезентується в матрицях етнологічних, етнографічних, лінгвістичних, соціологічних, психологічних, психофізіологічних характеристик, детермінованих ментальними особливостями тих чи інших країн, народів, континентів [8, с. 144]. С. Сидоренко виділив такі антропологічні принципи громадянського суспільства:

Таблиця 1

Результати соціологічних досліджень, поєднаних у межах соціальних спільнот антикорупційних антропних енергій українських громадян

№	Рік проведення анкетування та кількість опитаних громадян	Отримані відповіді	
		Вітчизняне процесуальне законодавство скоріше (або зовсім) не сприяє громадянам у реалізації й захисті їхніх прав і свобод, кількість відповідей у відсотках від загальної кількості опитаних	Громадяни домагаються належної реалізації та захисту прав і свобод за рахунок корупції, кількість відповідей у відсотках від загальної кількості опитаних
1	2017 р. (60 експертів)	73,59%	92,45%
2	2016 р. (40 експертів і 120 пересічних громадян)	75% експертів, 27,5% пересічних громадян	80% експертів, 70% пересічних громадян
3	2012 р. (100 підприємців, експертів)	59%	76%
4	2010 р. (70 експертів)	84,29%	65,71%

1) принцип антропологічної редукції – пояснення об'єктивних утворень через віднесеність їх до людини в активних проєкціях екзистенції;

2) принцип органону, який націлює на цілісне сприйняття сутності людини, що діє за умов розвитку громадянського суспільства, виходячи зі створених нею об'єктивних форм культури, процесів структурування соціоінститутів і соціоустанов, які являють собою функціонально-еволюційну консолідацію;

3) принцип антропологічної інтерпретації окремих явищ людського життя, необхідний для аналізу внутрішньокультурних феноменів громадянського суспільства: людської істоти, різних проявів її тілесної, почуттєвої й душевно-духовної організації, під час дослідження соціуму в іманентно-структурному порядку [8, с. 145].

Припускаємо, що антикорупційне законодавство стає дієвим після належного відображення в ньому цих основоположних ідей антроповимірної організації життя суспільства.

В окреслених відношеннях роль законодавця стає ключовою, адже від того, наскільки вміло й правильно йому вдасться виписати зрозумілою мовою антикорупційні правила на рівні законів, безпосередньо залежить подальша якість правотворчої діяльності органів виконавчої влади та їх спільне із судами правозастосування. Нині залишається актуальною визначена ще Цицероном норма-ціль «*legem brevem esse oportet*» («закон має бути коротким»). Європейський суд із прав людини в низці своїх рішень вказує на неприйнятну множинність трактувань положень законів України. Зокрема, його рішенням від 14 жовтня 2010 р. в справі «Щокін проти України» визначено концепцію якості закону: закон повинен бути доступним для заін-

тересованих осіб, чітким і передбачуваним у своєму застосуванні. Відсутність у національному законодавстві необхідної чіткості й точності порушує вимогу «якості закону». У разі, коли національне законодавство припустило неоднозначне або множинне тлумачення прав та обов'язків осіб, національні органи зобов'язані застосувати найбільш сприятливий для осіб підхід. Вирішення колізій у законодавстві завжди тлумачиться на користь особи.

Просте, лаконічне й зрозуміле законодавство полегшує його застосування та скорочує потребу у великому апараті чиновників. Спробою законодавця використовувати оціночні поняття в законах проблема вичерпується тільки частково, зокрема, для оперативного заповнення прогалів у праві за відсутності можливості створити формалізований текст або коли моральних оціночних термінів важко уникнути, а також у короткостроковій перспективі. Наприклад, норми «розумні строки розгляду справи судом» (п. 7 ч. 1 ст. 129 Конституції України), «бездоганна репутація, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет», «рівень професійної компетентності, особисті якості» (вимоги до членів поліцейської комісії (п. 3 ч. 2 ст. 51 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII), вимоги до поліцейських (ч. 2 ст. 52, ч. 1 ст. 57 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII)) стають бланкетними положеннями антикорупційного законодавства в разі, якщо їх порушення відбулось унаслідок корупційних дій, а їх однозначне застосування ускладнюється в силу наявності оціночних формулювань. Проте аналогічна проблема – оціночності антикорупційних положень законів – характерна також для профільного закону:

1) термін «загальноновизнане уявлення про гостинність» під час визначення можливості прийняття подарунку (абз. 1 ч. 2 ст. 23);

2) терміни «спільний побут» і «сімейний характер» щодо взаємних прав та обов'язків із суб'єктом декларування під час визначення поняття «близькі особи» (абз. 4 ч. 1 ст. 1);

3) низка термінів правил етичної поведінки (ст. ст. 37–44), у тому числі деталізовані в Загальних правилах етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, затверджених Наказом Національного агентства України з питань державної служби від 5 серпня 2016 р. № 158;

4) термін «надмірне» під час визначення втручання в право на недоторканність особистого й сімейного життя особи під час моніторингу способу життя суб'єктів декларування (абз. 2 ч. 3 ст. 51) тощо.

Важливою антропологічною проблемою антикорупційного законодавства України на шляху розбудови відкритого суспільства стають також норми, які технічно перенесені за зразками західних країн, проте не відповідають існуючим соціорегуляційним практикам, культурним цінностям і кодам, не спираються на відповідні бюрократичні цінності. Наприклад, тільки формальною вимогою закону, а не результатом закономірного правового розвитку стали для абсолютної більшості службових осіб дії в разі отримання подарунка (акт, зберігання, сумніви щодо можливості одержання подарунка та письмове звернення за консультацією до територіального органу Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) тощо), для абсолютної більшості юридичних осіб чинні в них антикорупційні програми (ст. ст. 24, 62 профільного закону) тощо.

Юридично й антропно невиправданими через обтічність, загальноправову/законодавчу позаконтекстуальність, дисфункціональність, загальносоціальну очевидність та/або конфліктну провокаційність стали такі норми профільного закону:

1) про здатність 5 агестованих та обраних відповідно до закону членів НАЗК своєчасно і якісно виконувати всі покладені на них повноваження без підміни їх роботи роботою працівників апарату, до яких у законі не висуваються відповідні високі кваліфікаційні вимоги, за відсутності реального антропо-юридичного відображення розподілу повноважень членів і працівників апарату НАЗК (ст. ст. 5, 11);

2) терміни «небезпечність роботи», «закріплення» в штаті апарату НАЗК кваліфікованих кадрів, «компенсація інтелектуальних затрат» працівникам під час обґрунтування розміру заробітної плати (ч. 1 ст. 16);

3) заборона використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані із цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди (ст. 22);

4) вищезазначений термін «надмірне» втручання в право на недоторканність особистого й сімейного життя; неповне визначення процесу участі громадськості в заходах щодо запобігання корупції (ст. 21);

5) обмеження спільної роботи близьких осіб, що особливо неприйнятно для сіл та інших населених пунктів з обмеженою кількістю кваліфікованих кадрів (ст. 27).

Антропологічна природа сфери протидії корупції зумовлює варіативність низки суб'єктів відкритого суспільства, не обмежуючись парламентом та іншими органами публічної влади, а й залучаючи до нього також громадськість. Громадськість у сфері протидії корупції можна визначити як соціальне утворення, протилежне державі, яке спонукає останню до створення умов, необхідних для всебічного розвитку та існування членів такого суспільства у відносинах із приводу запобігання й протидії корупції на підставі та в спосіб, передбачені чинним законодавством України. Інакше кажучи, громадськість виступає своєрідною протиположністю державі, однак орієнтується на взаємовигідне та безконфліктне існування з нею. Зазначена форма взаємин у свою чергу вимагає формування інституту їх кореспондуючих прав та обов'язків із приводу запобігання й протидії корупції, оскільки інакше члени громадянського суспільства будуть розглядатись як підпорядковані державі суб'єкти, а не повноправні учасники відповідних відносин [9, с. 94]. Громадськість (у тому числі громадське об'єднання) – це суб'єкт права, не наділений публічно-владними повноваженнями та комерційною спрямованістю, що самостійно або спільно з іншими особами з метою оформлення політик, норм та/або поглиблення соціальних структур забезпечує формування соціального базису для демократії, заохочення політичної підзвітності, підтримку довіри та взаємодії, коли безперешкодно вдосконалюється асоціативність, свобода масових рухів і мирних зібрань, формується варіативний ряд колективних утворень залежно від зумовлюючих факторів їх антропологічної природи [9, с. 21].

Фото 1. Пам'ятник – символ негативного ставлення до корупції (встановлено 1 грудня 2017 р. в Чернівцях, автор – художник А. Федірکو)

Висновки. Отже, уявлення й кваліфікація конкретних діянь як корупційних залежить від соціального (історичного) контексту, культурних цінностей і соціального досвіду людини. Тому суб'єктивна оцінка людьми діянь не заснована на сукупності універсальних і незмінних правових та інших культурних цінностей. Вважаємо, що пізнання природи людей – єдина важлива передумова для подолання розбіжностей (прірви) між законодавчо визначеною моделлю антикорупційної політики та свідомістю більшості громадян. Природа більшості людей чесна, добра й некорумпована, схильна до справедливості. Зумовлені природою антропні властивості складають основу антикорупційного законодавства й соціальних практик його застосування тільки в умовах зорієнтованого та чіткого зорганізованого на соціальних прогрес суспільства, яке являє собою націю, а в разі дотримання загальноправових принципів – відкрите суспільство. Інакше антропні виміри й культурні коди сприйняття антикорупційних правил вихолощуються соціумом, який за межами антропної пасіонарності – це інертний, безвекторний, закритий/транзитивний вияв колективної корумпованої свідомості.

Осмилення такої природи уможливить цілеспрямовану й успішну корекцію правової культури в бік конструктивної взаємодії учасників правовідносин без застосування інструментарію неправомірної вигоди. Варто враховувати, що роль моральних регуляторів (таких як, наприклад, добрі відносини з друзями та родичами, джентльменські (не паперові) домовленості) в українському суспільстві (його окремих регіонах) історично зросла. Вони застосовуються разом із правовими регуляторами щонайкраще на рівних, а в багатьох випадках – у більшості відносин. Цьому сприяли недовіра до судів і чиновників, відсутність віри в ефективність та дієвість законів, численні історичні приклади неоднакового застосування закону до різних громадян у схожих ситуаціях, бідність більшості українців, які не мають грошей на якісні юридичні послуги. Законні процедури не завжди виявляються раціональними, а тому люди різними способами, у тому числі через подарунки тощо, раціоналізують застосування неякісного (з причин архаїчності, помилок тощо) вітчизняного законодавства. Ми переконані, що кодифікація законодавства про корупцію та виписування процесуальних питань суттєво полегшать застосування антикорупційного закону, забезпечать вищу однамітність правореалізаційних практик і їх ефективність у підсумку.

Список використаних джерел:

1. Шатрава С. Адміністративно-правові засади запобігання корупції в органах національної поліції України : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.07 / С. Шатрава. – Х., 2017. – 440 с.
2. Мельник М. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : [монографія] / М. Мельник. – К. : Юридична думка, 2004. – 400 с.
3. Невмержицький Є. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії : [монографія] / Є. Невмержицький. – К. : КНТ, 2008. – 368 с.
4. Сташис В. Проблеми боротьби з організованою злочинністю і корупцією в Україні / В. Сташис // Вісник Академії правових наук України : зб. наук. праць. – Х., 2001. – Вип. 2. – С. 163–168.
5. Сиссенер Т. Феномен коррупции в антропологической перспективе / Т. Сиссенер // Борьба с ветряными мельницами? Социально-антропологический подход к исследованию коррупции. – СПб. : Алетейя, 2007. – С. 56–81.
6. Pelizzo R. Objective or Perception-Based: A Debate on the Ideal Measure of Corruption / R. Pelizzo, O. Baris, S. Janenova // Cornell International Law Journal. – 2017. – Vol. 50. – Iss. 1. – P. 77–106.
7. Лунев А. Теоретические проблемы государственного управления / А. Лунев. – М. : Наука, 1974. – 247 с.
8. Сидоренко С. Антропологічні засади громадянського суспільства як особливої сфери соціуму: теоретико-методологічний контекст / С. Сидоренко // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2014. – Вип. 57. – С. 138–149.
9. Глушко Є. Адміністративно-правове забезпечення участі громадськості у протидії корупції : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Є. Глушко. – К., 2015. – 248 с.

